

ΑΡΧΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ: ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΞΕΚΙΝΩΝΤΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΡΙΑ

Παρουσίαση:

Άννα Δοϊρανλή, φιλόλογος

Πάντες ἄνθρωποι **τοῦ εἰδέναι** ὀρέγονται φύσει.
(Αριστοτέλης, Μετά τα Φυσικά Α 980 α 21)

«...μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος, **τὸ
θαυμάζειν**: οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας ἢ αὕτη...»
(Πλάτωνας, Θεαίτητος 155d)

"... διὰ γὰρ **τὸ θαυμάζειν** οἱ ἄνθρωποι καὶ νῦν καὶ τὸ
πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν...»
(Αριστοτέλης, Μετά τα Φυσικά 1, 3,2)

Μπορείτε να δώσετε πιθανές ερμηνείες για τον τίτλο των έργων του Magritte;

*Rene Magritte, "Η ανθρώπινη κατάσταση",
1933*

*Rene Magritte, "Η ανθρώπινη κατάσταση",
1935*

"Από **θαυμασμό** και **απορία** οι άνθρωποι και τώρα και παλιά άρχισαν να φιλοσοφούν πρωταρχικά **θαύμαζαν** τα παράδοξα φαινόμενα που παρουσιάζονταν μπροστά τους, έπειτα σιγά σιγά και προοδευτικά απορούσαν και για τα πιο μεγάλα, παραδείγματος χάριν για τις μεταβολές της σελήνης, για τα φαινόμενα του ήλιου και των άστρων και για τη γένεση των πάντων. Όποιος όμως **θαυμάζει** και **απορεί**, έχει την ιδέα πως βρίσκεται σε άγνοια (γι' αυτό και όποιος αγαπά τον μύθο είναι από μια άποψη και φιλόσοφος, γιατί ο μύθος περιλαμβάνει **θαυμαστά** συμβάντα). Όστε, μιας και φιλοσόφησαν προσπαθώντας να ξεφύγουν από την άγνοια, είναι φανερό πως φιλοσόφησαν για να μπορούν να κατανοήσουν θεωρητικά τη μορφή των πραγμάτων και όχι για κάποια πρακτική χρήση".

(Αριστοτέλης, Μετά τα Φυσικά, Α 2, 982b121)

Ο χαρακτήρας των φιλοσοφικών ερωτημάτων

Όταν προσπαθούμε να απαντήσουμε τα φιλοσοφικά ερωτήματα, συνειδητοποιούμε την ιδιαιτερότητά τους.

Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο, Το αίνιγμα του χρησμού, 1910

Ο χαρακτήρας των φιλοσοφικών ερωτημάτων

Η γενικότητα και ο παράδοξος χαρακτήρας των φιλοσοφικών ερωτημάτων μας κάνουν να νιώθουμε ότι θα υποστούμε ένα είδος “νοητικής κράμπας”, εάν ασχοληθούμε μαζί τους.

Ροντέν, Ο σκεπτόμενος

Ο χαρακτήρας των φιλοσοφικών ερωτημάτων

Ο φιλόσοφος **απορεί**

α στερητικό + πόρος = πέρασμα

άρα, ο φιλόσοφος βρίσκεται σε πνευματικό αδιέξοδο

Ο χαρακτήρας των φιλοσοφικών ερωτημάτων

- ✓ Κάθε φορά που ο φιλόσοφος βρίσκεται σε αδιέξοδο, αναγκάζεται να *οπισθοχωρήσει*, ώστε να πετύχει μεγαλύτερη θεώρηση του χώρου στον οποίο εντάσσεται το ερευνώμενο θέμα κι έτσι να βρει ένα πέρασμα που θα τον βγάλει από την απορία του.
- ✓ Τα φιλοσοφικά ερωτήματα ασκούν πάνω μας μια γοητεία, προξενούν δέος και αμηχανία ή μπορεί και εκνευρισμό, όταν οδηγούμαστε σε αδιέξοδο.

Ο χαρακτήρας των φιλοσοφικών ερωτημάτων

Για να δώσουμε
κάποια
ικανοποιητική
απάντηση σε
πολλά από αυτά τα
ερωτήματα,
φαίνεται πως είναι
αναγκαίο να
κοιτάξουμε νοερά
τους εαυτούς μας
και τον κόσμο «απ'
έξω».

Ρενέ Μαγκρίτ, Ξεπατίκωμα 1966

Ο χαρακτήρας των φιλοσοφικών ερωτημάτων

- η ενασχόληση με αυτά τα ερωτήματα μας βοηθά να διερευνήσουμε τα όρια της ανθρώπινης σκέψης, δηλαδή να καταλάβουμε μέχρι πού μπορούν να φτάσουν τα λογικά και τα εννοιολογικά μας εργαλεία
- τα ερωτήματα αυτού του είδους τα ονομάζουμε:
οριακά, θεμελιώδη ή έσχατα

Ο χαρακτήρας των φιλοσοφικών ερωτημάτων

«Φιλοσοφία θα πει: να βρίσκεσαι καθ' οδόν. Τα ερωτήματά της είναι ουσιαστικότερα από τις απαντήσεις της, και κάθε απάντηση μετατρέπεται σε νέο ερώτημα».

Καρλ Γιάσπερς, Εισαγωγή στη φιλοσοφία

Ο χαρακτήρας των φιλοσοφικών ερωτημάτων

Η αναζήτηση των απαντήσεων σε φιλοσοφικά ερωτήματα **θα διευρύνει τον πνευματικό μας ορίζοντα**, θα ανοίξει νέες προοπτικές στη γνώση και στην πράξη και θα οξύνει την κριτική μας ικανότητα, **ακόμη και αν δεν καταλήξει σε σταθερό αποτέλεσμα.**

Ο όρος «φιλοσοφία»

- Η φιλοσοφία είναι σκέψη πάνω στην ίδια τη σκέψη και τις δυνατότητές της
- Με τον όρο «φιλοσοφία» εννοούμε:
 - ❖ α. τη νοητική δραστηριότητα
 - ❖ β. τα προϊόντα της νοητικής δραστηριότητας, δηλαδή τις θεωρίες στις οποίες καταλήγουν οι φιλόσοφοι

Ο όρος «φιλοσοφία»

«**δυναμικός**» και «**ανοικτός**» ο χαρακτήρας του «φιλοσοφείν»

Όπως έχει παρατηρήσει ο Καντ, είναι σωστότερο να λέμε ότι πρέπει να μαθαίνουμε το “πώς να φιλοσοφούμε” και όχι να μαθαίνουμε ένα έτοιμο “σώμα” φιλοσοφικών αντιλήψεων και θεωριών.

Κατάχρηση του όρου «φιλοσοφία»

- ❖ κατάχρηση της λέξης “φιλοσοφία” στην καθημερινή γλώσσα → σύγχυση στον κοινό νου για το αντικείμενό της φιλοσοφίας → αίσθηση “δικαιώματος ελεύθερης χρήσης” του όρου

"Σήμερα υπάρχει τρομακτικά πολλή φιλοσοφία σε μικρές φέτες, έτσι ώστε πια μόνο στα μαγαζιά μπορεί να αγοράσει κανείς κάτι χωρίς κοσμοαντίληψη, ενώ από την άλλη μεριά επικρατεί δεδηλωμένη καχυποψία απέναντι στα μεγάλα κομμάτια φιλοσοφίας [...] σήμερα μόνο οι εγκληματίες τολμούν να βλάψουν άλλους ανθρώπους χωρίς να επικαλεστούν τη φιλοσοφία".

Ρόμπερτ Μούζιλ, Ο άνθρωπος χωρίς ιδιότητες,
(μτφρ. Τ. Σιέτη, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1992, τόμ. Ι, σ. 297)

Κατάχρηση του όρου «φιλοσοφία»

❖ Τι κάνει, όμως, κάποιος όταν φιλοσοφεί;

Προσπαθεί:

1. Να αποσαφηνίσει γενικές και αφηρημένες έννοιες.
2. Να αιτιολογήσει βασικές πεποιθήσεις.
3. Να διαμορφώσει μια συνολική και συνεκτική θεώρηση του κόσμου και της θέσης του ανθρώπου σ' αυτόν μέσα.
4. Να αναδείξει αρχές και αξίες που θα ρυθμίσουν και θα νοηματοδοτήσουν τη ζωή μας.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

1. Διασάφηση γενικών εννοιών

- κατά τη φιλοσοφική διερεύνηση είναι αναγκαίο να κατανοήσουμε διάφορες γενικές και αφηρημένες έννοιες
- είναι πιθανόν να έχουν άλλη σημασία στο πλαίσιο της επιστημονικής έρευνας και άλλη στο πλαίσιο της καθημερινής συζήτησης

ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

1. Διασάφηση γενικών εννοιών

- για τη συστηματική μελέτη τους, απομονώνουμε τα κοινά και σταθερά στοιχεία των σημασιών τους
- χωρίς σαφή σύλληψη των εννοιών που εκφράζουν αυτές οι λέξεις, δε γίνεται να προχωρήσουμε στη διερεύνηση των φιλοσοφικών προβλημάτων

ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

1. Διασάφηση γενικών εννοιών

"ΣΩΚΡΑΤΗΣ: Θα θυμάσαι λοιπόν ότι εγώ δε σου ζήτησα αυτό, δηλαδή να μου αναφέρεις ένα ή δύο από τα πολλά όσια, αλλά σου ζήτησα το συγκεκριμένο τυπικό γνώρισμα δυνάμει του οποίου όλα τα όσια είναι όσια. [...] Μάθε μου λοιπόν ποιο τέλος πάντων είναι αυτό το τυπικό γνώρισμα, ώστε κοιτάζοντάς το και έχοντάς το ως υπόδειγμα να μπορώ καθετί το οποίο κάνεις είτε εσύ είτε οποιοσδήποτε άλλος και το οποίο είναι όμοιο με αυτό να το χαρακτηρίζω όσιο και καθετί που δεν είναι σαν αυτό να μην το χαρακτηρίζω όσιο".

Πλάτων, *Ευθύφρων*, 6d-e, μτφρ. Ν.Μ. Σκουτερόπουλος

ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

2. Αιτιολόγηση βασικών πεποιθήσεων

- ✓ Οι φιλόσοφοι ζητούν την αιτιολόγηση ακόμα και των πιο βασικών πεποιθήσεων
- ✓ αυτών που αποκτήσαμε από την **εμπειρία μας** ή από την **οικογένειά μας**, το **σχολείο μας**, τους **δασκάλους** και τους **φίλους μας**, αλλά και αυτές που δεχόμαστε ως **προϋποθέσεις**, όταν ξεκινούμε τη μελέτη **της επιστήμης**,
γιατί

ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

2. Αιτιολόγηση βασικών πεποιθήσεων

- οι **αισθήσεις** μας, αλλά και η **λογική** μας, συχνά σφάλουν
- όσα δεχόμαστε ως προφανή στην **καθημερινή μας ζωή** δεν αποκλείεται να αλλάξουν
- πολλές φορές αλλάζουν και οι αρχές που κατευθύνουν τις **επιστημονικές έρευνες**

2. Αιτιολόγηση βασικών πεποιθήσεων

Ρενέ Μαγκρίτ, *Οι εικόνες απατούν*, 1928/29

Η περίφημη πίπα...
Με έχουν
κατηγορήσει πολύ για
αυτή! Και όμως ...
μπορείτε να τη
γεμίσετε με καπνό;
Όχι, γιατί είναι
απλώς μια εικόνα,
και τίποτα
περισσότερο. Εάν
είχα γράψει "Αυτή
είναι μια πίπα", θα
έλεγα ψέματα!"
Ρενέ Μαγκρίτ

2. Αιτιολόγηση βασικών πεποιθήσεων

Ρενέ Μαγκρίτ, *Αυτό δεν είναι ένα μήλο*, 1964.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

3. Διαμόρφωση μιας συνολικής θεώρησης του κόσμου και της θέσης του ανθρώπου μέσα σ' αυτόν

- η κοινή εμπειρία μας, η θρησκεία, οι επιστήμες, η τέχνη μάς φανερώνουν διαφορετικές όψεις του κόσμου, οι οποίες **μπορεί και να συγκρούονται** μεταξύ τους
- η φιλοσοφία είναι η πνευματική δραστηριότητα που καλείται **να διαμεσολαβήσει** ανάμεσα σε αυτές τις αντικρουόμενες συχνά “εικόνες”
- οι φιλόσοφοι επιδιώκουν να συνδυάσουν τις διάφορες γενικές θεωρίες και αντιλήψεις και να διαμορφώσουν μια συνολική και λογικά συνεκτική - χωρίς αντιφάσεις - θεώρηση του κόσμου μέσα σ' αυτόν

ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

4. Καθοδήγηση της πράξης και οργάνωση του τρόπου ζωής μας

➤ Η φιλοσοφία είναι **και τέχνη του βίου**, έχει δηλαδή και πρακτικούς στόχους.

Έτσι,

- ✓ η διασάφηση γενικών εννοιών
- ✓ η αιτιολόγηση βασικών πεποιθήσεων
- ✓ η διαμόρφωση μιας συνολικής θεώρησης του κόσμου

έχουν ως σκοπό να μας υποδείξουν αρχές και αξίες που θα ρυθμίσουν και θα νοηματοδοτήσουν τη ζωή μας

ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

4. Καθοδήγηση της πράξης και οργάνωση του τρόπου ζωής μας

“Επειδή λοιπόν η παρούσα φιλοσοφική μας ενασχόληση δεν έχει ως στόχο της, όπως οι άλλες, τη θεωρητική γνώση (η έρευνά μας δε γίνεται για να μάθουμε τι είναι η αρετή, αλλά για να γίνουμε ενάρετοι - αλλιώς δε θα είχε κανένα νόημα), είναι ανάγκη να εξετάσουμε το θέμα των πράξεων, δηλαδή το πώς πρέπει να τις πράττουμε”.

Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια, 1103b26-28, (μτφρ. Δ. Λυπουρλή με τροποποιήσεις)

ΚΛΑΔΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

1. γνωσιολογία

η γνώση: δυνατότητες, πηγές, είδη, μέθοδοι απόκτησής της

2. μεταφυσική ή οντολογία

η βαθύτερη υφή της πραγματικότητας, μια γενική θεώρηση του τι υπάρχει

3. πρακτική φιλοσοφία ή αξιολογία

- + την ηθική
- + την πολιτική φιλοσοφία
- + την αισθητική

αρχές - αξίες που ρυθμίζουν τις πράξεις μας και μας καθοδηγούν στην οργάνωση της ζωής μας

4. **λογική** (δεν αποτελεί κατ' ανάγκη χωριστό κλάδο – είναι το όργανο της ορθής νόησης, απαραίτητο όχι μόνο για κάθε μορφή φιλοσοφικής δραστηριότητας, αλλά και για όλες τις επιστήμες)

το πώς πρέπει να σκεφτόμαστε, για να σκεφτόμαστε σωστά

«Οι βασικές μας γνώσεις για τον εξωτερικό κόσμο προέρχονται από τις πέντε αισθήσεις μας: όραση, ακοή, αφή, όσφρηση και γεύση.[...] Όμως ποια ακριβώς σχέση υπάρχει ανάμεσα σ' αυτό που νομίζω ότι βλέπω και σ' αυτό που όντως έχω μπροστά μου; μπορώ να είμαι ποτέ σίγουρος για το τί υπάρχει στον κόσμο γύρω μου; Μήπως ονειρεύομαι; Συνεχίζουν τα αντικείμενα να υπάρχουν όταν δεν τα παρατηρεί κανείς; Όλα αυτά είναι ερωτήματα που αφορούν τον τρόπο με τον οποίο αποκτάμε γνώση του περιβάλλοντος κόσμου».

Φιλοσοφία, Τα Βασικά Ζητήματα, N. Warburton

Κανονικά δεν έχουμε καμιάν αμφιβολία για την ύπαρξη του πατώματος κάτω από τα πόδια μας ή του δέντρου έξω από το παράθυρο ή των ίδιων μας των δοντιών. Στην πραγματικότητα τις περισσότερες φορές ούτε καν σκεφτόμαστε τις νοητικές διεργασίες που μας κάνουν να έχουμε γνώση αυτών των πραγμάτων. Μας φαίνεται ότι τη γνώση αυτή την έχουμε άμεσα. Αλλά πώς γνωρίζουμε ότι αυτά πράγματι υπάρχουν; Δεν θα μπορούσαν όμως όλες οι εμπειρίες μας να είναι ένα γιγαντιαίο όνειρο χωρίς να υπάρχει κανένας εξωτερικός κόσμος έξω από αυτό; πώς μπορούμε να ξέρουμε ότι δεν είναι αυτό που συμβαίνει; [...]

“Θεμελιώδη Φιλοσοφικά Προβλήματα”, T. Nagel

«Τοποθέτησα μπροστά σ' ένα παράθυρο ένα πίνακα, που αναπαριστούσε ακριβώς εκείνο το κομμάτι του τοπίου που κρύβει. Έτσι, το δέντρο του πίνακα έκρυβε το πραγματικό δέντρο, που βρισκόταν έξω από το δωμάτιο. Στο μυαλό του θεατή, το δέντρο υπήρχε ταυτόχρονα τόσο μέσα στο δωμάτιο (στον πίνακα), όσο κι έξω (στο πραγματικό τοπίο). Έτσι βλέπουμε και τον κόσμο: σαν κάτι που βρίσκεται έξω από εμάς, έστω κι αν πρόκειται για μια νοητική αναπαράσταση της εσωτερικής μας εμπειρίας...»

Rene Magritte

*Rene Magritte, "Η ανθρώπινη κατάσταση",
1933*

Πωλ Γκωγκέν, Από πού ερχόμαστε; Τι είμαστε; Πού πάμε;

Ο Γκωγκέν ενέγραψε τον τίτλο αυτό - στα γαλλικά - στην άνω αριστερή γωνία του πίνακα: *D'où Venons Nous / Que Sommes Nous / Où Allons Nous*.

Στην άνω δεξιά γωνία υπέγραψε και έβαλε την ημερομηνία του πίνακα: *P. Gauguin / 1897*.

“Αν αναζητήσουμε σε τι ακριβώς συνίσταται το μεγαλύτερο αγαθό, που πρέπει να ‘ναι ο τελικός σκοπός κάθε νομοθετικού συστήματος, θα βρούμε ότι συνοψίζεται σε δύο πρωταρχικούς σκοπούς, ελευθερία και ισότητα. Ελευθερία, γιατί κάθε επιμέρους εξάρτηση ισοδυναμεί με την ισχύ που αφαιρείται από το σώμα του κράτους·- ισότητα, γιατί η ελευθερία δεν υπάρχει χωρίς αυτήν”.

*Ζαν Ζακ Ρουσό, Το κοινωνικό συμβόλαιο,
μτφρ. Βασιλική Γρηγοροπούλου - Αλβέρτος Στάινχαουερ,
εκδ. Πόλις, Αθήνα 2004, σ. 101*

Επιχειρήματα

- στη φιλοσοφία είναι απαραίτητο να προσπαθεί κανείς να υποστηρίξει ισχυρισμούς και θέσεις με **επιχειρήματα**
- να ξεκινά από ορισμένες προτάσεις - **προκείμενες**
- και να καταλήγει στην πρόταση την οποία θέλει να υποστηρίξει – **συμπέρασμα** -

Επιχειρήματα

- τα επιχειρήματα αυτά είναι απαραίτητο να είναι **έγκυρα**
 - δηλαδή οι **προκείμενες** να είναι **αληθείς**
 - το **συμπέρασμα** να είναι **αληθές**, αλλά και να **συνάγεται αναγκαία** από τις προκείμενες

Επιχειρήματα

Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί,
ο Σωκράτης είναι άνθρωπος,

άρα ο Σωκράτης είναι θνητός

Έγκυρο επιχείρημα, με αληθείς προκείμενες και αληθές συμπέρασμα που προκύπτει αναγκαία από αυτές.

Επιχειρήματα

Μερικοί άνθρωποι είναι φιλόσοφοι,
ο Σωκράτης είναι άνθρωπος,

άρα ο Σωκράτης είναι φιλόσοφος.

Το επιχείρημα δεν είναι έγκυρο, γιατί, παρ' όλο που οι προκείμενες είναι αληθείς και το συμπέρασμα συμβαίνει να είναι αληθές, ωστόσο το συμπέρασμα δε συνάγεται αναγκαία από τις προκείμενες.

Επιχειρήματα

Μερικοί άνθρωποι είναι φιλόσοφοι,
ο Θεμιστοκλής είναι άνθρωπος,

άρα ο Θεμιστοκλής είναι φιλόσοφος.

*Το επιχείρημα **δεν** είναι έγκυρο, γιατί οι προκείμενες είναι αληθείς, αλλά το συμπέρασμα είναι ψευδές, καθώς δε συνάγεται αναγκαία από τις προκείμενες.*

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

- **παλαιότερα:** δε γινόταν διάκριση μεταξύ φιλοσοφίας και επιστημών, αλλά από τη φιλοσοφία αποσπάστηκαν σιγά σιγά τα επιμέρους γνωστικά πεδία
- **σήμερα:** παρά τη μεγάλη εξέλιξη των επιστημών, η φιλοσοφία έχει λόγο ύπαρξης, καθώς εξακολουθεί να υφίσταται ως μια διαφορετική εκδήλωση του πνεύματος

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

- Η φιλοσοφία στέκει “πάνω” ή “κάτω” από τις επιστήμες, αλλά όχι “δίπλα” σ’ αυτές
- Διακρίνεται από τις επιστήμες:
 - ❖ ως προς τον βαθμό γενικότητας
 - ❖ την έμφαση σε εννοιολογικές διερευνήσεις
 - ❖ την επιμονή στη βαθύτερη αιτιολόγηση βασικών, καθημερινών και επιστημονικών πεποιθήσεων
 - ❖ τη σημασία της για τη νοηματοδότηση της ανθρώπινης ύπαρξης

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

- Έρχεται **“πριν”** από τις επιστήμες

- ❖ για να τις βοηθήσει να θεμελιώσουν τις αρχές τους, να προσδιορίσουν καλύτερα τις έννοιές τους και να οργανώσουν τις μεθόδους τους, ώστε να διευκολυνθεί το έργο τους

- αλλά και **“μετά”** από αυτές

- ❖ για να συνοψίσει και να ερμηνεύσει τα πορίσματα των ερευνών

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

- η φιλοσοφική σκέψη
 - ❖ δεν έχει τη γραμμική εξέλιξη που έχουν οι επιστήμες
 - ❖ δεν μπορεί να αγνοεί την εξέλιξη της επιστημονικής προσέγγισης του κόσμου

“Είναι γεγονός ότι στην αρχή επιστήμη και φιλοσοφία ήταν ενωμένες και μονάχα με το πέρασμα των αιώνων η φυσική, η χημεία, η αστρονομία ή η ψυχολογία απέκτησαν σιγά σιγά την ανεξαρτησία τους από την κοινή φιλοσοφική μήτρα. Σήμερα οι **επιστήμες** φιλοδοξούν να μας εξηγήσουν πώς είναι φτιαγμένος ο κόσμος γύρω μας και πώς λειτουργεί, ενώ η **φιλοσοφία** ενδιαφέρεται κυρίως για τη σημασία που έχει ο κόσμος για μας. Η **επιστήμη**, για οποιοδήποτε θέμα κι αν μιλήσει, υιοθετεί την απρόσωπη οπτική γωνία (ακόμα κι όταν ερευνά τον ίδιο τον άνθρωπο!), ενώ η **φιλοσοφία** έχει πάντοτε υπόψη της ότι η γνώση έχει αναγκαστικά ένα υποκείμενο: τον άνθρωπο- πρωταγωνιστή. Η **επιστήμη** επιδιώκει να γνωρίσει αυτό που υπάρχει κι αυτό που συμβαίνει. Η **φιλοσοφία** μελετά το πώς μας επηρεάζει αυτό που υπάρχει κι αυτό που γνωρίζουμε ότι συμβαίνει. Η **επιστήμη** πολλαπλασιάζει τις προοπτικές και τις περιοχές της γνώσης, που σημαίνει ότι τεμαχίζει και εξειδικεύει τη γνώση. Η **φιλοσοφία** πασχίζει να συσχετίσει το καθετί με όλα τα υπόλοιπα, προσπαθεί να συγκεντρώσει το σύνολο των γνώσεων σ’ ένα κοινό θεωρητικό πλαίσιο, ικανό να υπερβεί την πολυμορφία αυτής της ενιαίας και αδιαίρετης περιπέτειας που είναι η σκέψη ή, μ’ άλλα λόγια, η ανθρώπινη ύπαρξη.

Η **επιστήμη** αποσυνθέτει τις εμφανείς μορφές του πραγματικού σε αόρατα θεωρητικά στοιχεία, με κυματικό ή σωματιδιακό χαρακτήρα, που μπορούν να εκφραστούν μαθηματικά σε στοιχεία αφηρημένα και απρόσιτα. Χωρίς να αγνοεί ή να περιφρονεί αυτή την ανάλυση, η **φιλοσοφία** διασώζει τη ζωτική για τον άνθρωπο εμφανή πραγματικότητα, μέσα στην οποία εκτυλίσσεται η περιπέτεια της ύπαρξής μας (π.χ. η **επιστήμη** μάς αποκαλύπτει ότι τα τραπέζια και τα δέντρα αποτελούνται από ηλεκτρόνια, νετρόνια κτλ., ενώ η **φιλοσοφία**, χωρίς να υποτιμά αυτή την αποκάλυψη, μας επαναφέρει σε μια ανθρώπινη πραγματικότητα ανάμεσα σε τραπέζια και δέντρα). Η **επιστήμη** αναζητεί γνώσεις και όχι απλές εικασίες. Η **φιλοσοφία** θέλει να μάθει τη σημασία που έχουν για μας οι γνώσεις μας στο σύνολό τους, και μάλιστα αν είναι γνώσεις πραγματικές ή μεταμφιεσμένη άγνοια! Γιατί η **φιλοσοφία** συνηθίζει να προβληματίζεται για ζητήματα που οι **επιστήμονες** (και φυσικά και ο απλός κόσμος) θεωρούν δεδομένα ή προφανή”.

Αμφισβητήσεις της αξίας της φιλοσοφίας

➤ **ειρωνικά σχόλια** από απλούς ανθρώπους

η φιλοσοφία = χάσιμο χρόνου

οι φιλοσοφικές συζητήσεις = άχρηστες, γιατί καθυστερούν ή εμποδίζουν την πράξη

➤ στη λογοτεχνία ο φιλόσοφος **διακωμωδείται**

π.χ. ο Σωκράτης από τον Αριστοφάνη

➤ παραδείγματα **δίωξης ή και καταδίκης** φιλοσόφων, λόγω της κριτικής στάσης που υιοθετούν απέναντι σε καίρια ζητήματα

π.χ. Τζορντάνο Μπρούνο, καύση στην πυρά λόγω αιρετικής διδασκαλίας

Η φιλοσοφία θεωρείται από πολλούς επικίνδυνη, εφόσον κλονίζει βεβαιότητες, υπονομεύει την πίστη μας σε θρησκεία, παραδόσεις και πολιτικούς θεσμούς

*Ζακ-Λουί Νταβίντ, Ο Θάνατος του Σωκράτη, (1787)
Metropolitan Museum of Art, Νέα Υόρκη.*

Η χρησιμότητα της φιλοσοφίας

- ύπαρξη ενδιαφέροντος των ανθρώπων για θεωρητικές αναζητήσεις
- προσφορά χαράς μέσα από τη διανοητική έρευνα
- συμβολή της στην προσωπική ανάπτυξη του ατόμου και στην κοινωνική πρόοδο
- όξυνση της κριτική μας ικανότητας μέσα από την επίπονη άσκηση στην επιχειρηματολογία
- διεύρυνση του διανοητικού μας ορίζοντα
- προσφορά της στο χώρο των νομικών και των πολιτικών συζητήσεων
- προσφορά της στην προσωπική μας ζωή

Φιλοσοφικά ερωτήματα και χρόνος

Δύο απόψεις

είναι **διαχρονικά**, δεν εντάσσονται σε κάποιο συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο

καθορίζονται εξ ολοκλήρου

από **την εποχή**

και **την κοινωνία** μέσα στην οποία τίθενται

Ακόμη κι αν τα ερωτήματα αυτά έχουν να κάνουν με σταθερά και υπερχρονικά δεδομένα (όπως η γέννηση και ο θάνατος του ανθρώπου ή η βαθύτερη δομή της ανθρώπινης σκέψης και της ανθρώπινης γλώσσας), ο τρόπος με τον οποίο διατυπώνονται και η έμφαση που τους δίνεται ποικίλλει από εποχή σε εποχή, από πολιτισμό σε πολιτισμό.

ΕΠΟΧΗ	ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ
εποχή προσωκρατικών φιλοσόφων (7ος και 6ος π. Χ. αιώνας)	μεταφυσικά ή οντολογικά ερωτήματα για την υφή και τη συγκρότηση της πραγματικότητας
εποχή σοφιστών και Σωκράτη (5ος π. Χ. αιώνας)	στροφή στην πρακτική φιλοσοφία και ειδικότερα στην ηθική, συζητείται το πρόβλημα του πώς θα έπρεπε να ζει κανείς
Μεσαίωνα (11ος-15ος αιώνας)	θεολογικά ζητήματα και ερωτήματα σχετικά με τη σχέση γνώσης και πίστης

νεότερη εποχή, από τον Ντεκάρτ μέχρι και τον Καντ (17ος-18ος αιώνας)	στροφή στη γνωσιολογία, ερωτήματα για τη φύση του υποκειμένου που γνωρίζει τον κόσμο και για τις νοητικές του δυνάμεις
νεότερη εποχή, Χέγκελ (19ος αιώνας)	<p>δίνεται έμφαση στη φιλοσοφία της ιστορίας και τονίζεται η σημασία της ιστορικής εξέλιξης της φιλοσοφικής σκέψης</p> <p>ο Χέγκελ πιστεύει ότι μπορούμε να κατανοήσουμε την ίδια την πορεία της ανθρώπινης ιστορίας μέσα από τη μελέτη αυτής της εξέλιξης, που φανερώνει την προοδευτική ωρίμανση και αυτοσυνειδησία του πνεύματος</p>
τέλος 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα	σημειώνεται μια νέα στροφή στις φιλοσοφικές αναζητήσεις, κυρίως στη φιλοσοφία της γλώσσας και στη λογική, ενώ παράλληλα δίνεται έμφαση και στην καλύτερη κατανόηση της ανθρώπινης ύπαρξης

Ραφαήλ, «Η Σχολή των Αθηνών»

Ο τίτλος δεν δόθηκε από τον Ραφαήλ και το θέμα της τοιχογραφίας είναι στην πραγματικότητα «η Φιλοσοφία» ή «η αρχαία ελληνική φιλοσοφία», αφού πάνω από την τοιχογραφία, ο Ραφαήλ σημείωσε με δύο λέξεις "Causarum Cognitio", "να γνωρίζεις τις αιτίες", φιλοσοφικό συμπέρασμα μελέτης των έργων του Αριστοτέλη, "Μεταφυσικά" και "Φυσικά".